

ILEGALNI BORAVAK DRUGA TITA U SELCIMA 1939.

Već smo opisali Titove posjete vinodolskom kraju, Crikvenici¹ i Novom Vinodolskom.² No, Josip Broz Tito bio je i 1939. godine u Selcima, tada kao generalni sekretar KPJ. U Selce se sklonio pred policijom Kraljevine Jugoslavije, a boravio je pod imenom njemačkog turista Karlo Seiner. Za to u Selcima nitko nije znao, jer je tu boravio ilegalno, kao sudetski Nijemac, po zanimanju fotograf, a na koje ime je glasio i Titov pasoš.

Selčani su za Titov boravak u njihovu mjestu, kao i Luka i Marija Pobor vlasnici tadašnje gostionice »Lovački rog« (s njemačkim nazivom »Jägerhorn«), saznali tek nakon što je o tom boravku druga Tita pisao dr Pero Damijanović, koji navodi, da Josip Broz Tito sredinom jula 1939. »dolazi u Sušak, odakle je trebalo da krene za Francusku. Ali uslijed pojačane kontrole nad strancima, Tito prelazi na ostrvo Krk u Njivice, gdje ga u hotelu, za vrijeme ručka, prepoznaju neki studenti — komunisti iz Pariza, s kojima je on držao sastanak, i Hugo Kon, tada organizacioni sekretar KP u Varaždinu, koji je bio učesnik junskog savjetovanja pod Šmarnom Gorom i koji Titu pruža pomoć da lakše izbjegne policijsku kontrolu. Nakon izvjesnog vremena, pošto je postao sumnjiv, Tito prelazi u Omišalj, pa u Selce. Odatle češće odlazi u Crikvenicu, pošto je tu trebalo da mu stigne novac iz Pariza.«³

Nakon te vijesti Luka Pobor i ostali mještani počeli su nagađati gdje je to mogao boraviti drug Tito budući da nije bilo istaknuto u koje vrijeme, koliko dana i kod koga je boravio u Selcima. U tom mjestu su 1939. godine, kao već poznatom turističkom mjestu postojali i djelovali: Hotel »Rokan« (danas »Slaven«) sa 80 kreveta, Hoteli »Lončarić« (danas »Selce«) sa 35 kreveta i Hotel »Esperanto« sa 32 kreveta. Osim tih hotela postojala su četiri restorana, odnosno gostionice, i to: gostionice »Lovački rog« i »Jadransko«, svaka sa 4 sobe za iznajmljivanje, Gostionica »Villa Dagmar« sa 7 soba i Gostionica »Lončarić Andrina«, koja je imala 4 sobe.⁴ Najviše mještana, pa i Luka Pobor, smatrali su da je Tito mogao biti smješten u Hotelu »Esperanto«, u kojem su uglavnom boravili stranci.

Angažmanom reportera »Novog lista« — »Glasa Istre« Mahmuda Konjhodžića utvrđena je značajna i zanimljiva historijska činjenica — drug Josip Broz Tito bio je u Selcima 1939. S pomoću kurirke Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije inž. Herte Haas i društveno-političkih radnika crikveničke općine — Branka Kalanja, sekretara Općinskog komiteta SKH Crikvenica, Josipa Krpana, zastupnika u Vijeću općina Sabora SR Hrvatske i Josipa Grškovića, tajnika Općinskog odbora SUBNOR-a Crikvenice⁵ Konjhodžić je 30. ožujka 1978. godine utvrdio u kojoj je zgradi drug Tito boravio u Selcima. Bio je to pansion »Lovački rog« u središtu Selca, vlasništvo Luke i Marije Pobor.

Predratna kurirka i suradnik partijske tehnike Centralnog komiteta KP Jugoslavije inž. Herta Haas prepoznala je zgradu u kojoj je bio restoran

»Lovački rog«, i u kojoj je drug Tito boravio u Selcima, a gdje je i ona bila gost 1939. godine. Prepoznala je njenog vlasnika Luku Pobora i njegovu suprugu Mariju, a oni nju, nakon što su se podsjetili na pojedine događaje iz tih dana. Najzaslužniji za taj susret s inž. Hertom Haas je Mahmud Konj-hodžić, poznati novinar, kojem su se odazvali ona i društveno-politički rad-nici općine Crikvenica.

U restoranu »Lovački rog« okupljali su se napredni radnici Selaca, no nitko nije uočio da se baš u njihovoj sredini zadržava i boravi, iako ilegalno, generalni sekretar KPJ Josip Broz — Tito, za koga je policija Kraljevine Jugoslavije još 1934. godine, nakon izdržavanja robije u Mariboru i Ogulinu, raspisala potjernicu.

Potjernica broj 1190/1934, koja se odnosila na Josipa Broza, primljena je u Selcima 4. srpnja 1934. godine, a uputilo ju je tadašnje Sresko načelstvo u Crikvenici selačkom općinskom bilježniku. Sresko načelstvo primilo je potjernicu od bana Savske banovine, a istog ju je dana uputilo svim žandarmerijskim stanicama i općinskim bilježnicima svoga područja. Tekst potjernice glasi:

»Josip Broz rođen 6. III 1892. u Kumrovcu, općina sela Zagorska, srez Klanjec, tamo i nadležan, sin Franje i Marije rođene Javoršek, rk vjere, oženjen sa Pelagijom r. Beleusova, zanimanjem strojomehaničar bio dne 14. VII 1927. ovdje uhapšen na zamolbu Kotarskog suda u Bakru zbog propagande komunizma i otpraćen u Bakar. Od tada izručen je Okružnom sudu u Ogulinu, gdje je osudom od 28. X 1927. broj I 462 osuđen po čl. 2 stavke 1 Zakona o zaštiti države sa 5 (pet) mjeseci strogog zatvora. Ponovno je uhapšen 1. V 1928. ovdje u Zagrebu radi smetanja javne skupštine, te je presudom od 2. maja 1928. PRS broj 5024 suđen na 14 dana zatvora, 4 augusta 1928. uhićen je opet radi širenja komunizma i posjedovanja komunističke literature, te nošenja oružja bez dozvole. Stajao je u vezi s komunistom Andrijom Božičkovićem i dr. sa kojima je održavao komunističke sastanke, širio komunističke letke itd. te je 12 augusta 1928. bio predan Sudbenom stolu u Zagrebu, gdje je osudom od 13. XI 1928. broj 3778 na osnovu čl. 1 Zakona o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi bio osuđen na 5 (pet) godina robije koju je kaznu ovršio.

Njegova supruga Pelagija Belousova rodom je Ruskinja sa kojom se vjenčao za vrijeme ropstva u Rusiji, boravila je ovdje sve do početka godine 1929. kada je pobjegla natrag u Rusiju.«

»Dostavlja se prednje na znanje i evidenciju« piše tada sreski načelnik Crikvenice (potpis nečitljiv), »i u slučaju, da se pojavi na tamošnjem teritoriju, na rad i kretanje obratite naročitu pažnju.«⁶

Baš kada je ta potjernica stigla u Crikvenicu, odnosno Selce, Josip Broz Tito nalazio se kod svog zemljaka, Kumrovčanina Albina Starešine i njegove supuge Milade. Boravio je u njihovu Hotelu »Slavija«, vjerojatno čekajući partijsku vezu tih srpanjskih dana 1934. godine.

Za sve one koji su 1939. godine boravili u restoranu »Lovački rog« u Selcima Josip Broz Tito bio je njemački turist — fotograf, »koji se nije odvajao od svog foto-aparata, što ga je stalno nosio u ruci, ili mu je visio preko ramena«.⁷

U Selce je drug Tito, kako je već spomenuto, stigao iz Njivica, odnosno Omišlja na otoku Krku. U Njivicama je bio prepoznat, a to se navodi i u spomenutom tekstu dra Pere Damijanovića, odlučio je da u Selcima čeka

novac za odlazak u inozemstvo po partijskom zadatku. Kao turist koji putuje iz Jugoslavije obavezno je morao imati devizna sredstva, kako bi mogao kupiti vožnu kartu, i zbog toga predočiti bankovnu potvrdu da ima vlastite devize. Inž. Herta Haas upoznala je da mu je novac uputio iz Francuske tadašnji poznati zagrebački advokat dr Vladimir Velebit. On je tih srpanjskih dana 1939. godine išao u Francusku na teniski turnir, pa je Titu u Nice uputio svotu od oko 2.000 francuskih franaka, dobivenih iz blagajne Centralnog komiteta KPJ. Taj njegov odlazak u Francusku uredile su suradnice tehnike CK KPJ Veda Zagorac i inž. Herta Haas, tada studentice Ekonomskog fakulteta u Zagrebu.

Inž. Herta Haas mogla je u Selcima točno prepoznati i ustanoviti kuću u kojoj je boravio drug Tito, jer je baš ona stigla iz Zagreba u Selce kao kurirka Centralnog komiteta KPJ s obavještenjem za drugu Tita da je dr Vladimir Velebit preuzeo zadatak i krenuo u Francusku. Zbog toga je drug Tito često išao iz Selaca u Crikvenicu u banku, da bi taj novac, čim stigne, podigao i krenuo na put. Kad je novac stigao drug Tito je krenuo u Francusku. Inž. Herta Haas ističe da je druga Tita otpratila do Sušaka, a pratila ga je i dok je prelazio most u Rijeci, kako bi znala da je bez ikakve smetnje prešao granicu Kraljevine Jugoslavije. Kao dokaz da je to bilo baš 6. kolovoza 1939. godine ističe da je pronađena dopisnica koja je toga dana upućena iz Crikvenice za Maribor a pisala ju je ona svojoj majci, koja je živjela u Mariboru. »Ujedno je po toj razglednici, a i po drugim dokazima, sigurno da je utvrđena godina boravka druga Tita u Njivicama, Selcu i Crikvenici, što je među historičarima bilo nepoznato, to su u ostalom potvrdili izričito Veljko Ninković i dr Josip Hrnčević u našoj anketi — piše Mahmud Konjhodžić.«⁸

U razgovoru, koji su 30. III 1978. godine vodili Luka i Marija Pobor sa svojim gostom Hertom Haas prisjetili su se tih dana kada je drug Tito boravio u Selcima. Mjesto je vrvjelo od turista. U njihovu restoranu — gostionici hranilo se oko 70 turista iz kućne radinosti, a k tome još i gosti iz njihovih četiriju soba. Tih je dana bilo teško naći sobu. Kod njih je baš oko 20. srpnja 1939. godine bila slobodna svega jedna soba, koja je bilo vrlo neugodna, jer je u toplim ljetnim danima bila pretopla, pa su rijetki gosti u njoj boravili više od jedne ili dvije noći. Soba je nosila broj 3, a nalažila se na katu, točno iznad kuhinje u kojoj se neprestano kuhalo za 80 osoba, računajući domaćine i njihovo osoblje. Osim toga je kroz zidove te sobe prolazio široki starinski dimnjak, koji je zauzimao veći prostor zida, pa je za ljetnih vrućina u sobi bilo neizdrživo. Za vrijeme zimskih dana tu sobu nije trebalo grijati, jer je za održavanje toplote u sobi bila dovoljna zidna toplina dimnjaka. Soba su zbog te nesnosne vrućine prozvali »Damfsoba« ili »Damfzimmer«. Osim topline dimnjaka, u sobu je dolazila para i osjećali kuhinjski mirisi svih vrsti. Zbog toga je soba neprestano mijenjala goste, skoro svaki drugi dan u toku sezone. Bez obzira na te nedaće Tito se nije žalio, niti tražio drugu sobu, štoviše, ostao je u njoj rekordno vrijeme dotad, a i poslije. Čudili smo se moja supruga i ja, istaknuo je u svom izlaganju Luka Pobor, kao i naša, tada mlada, konobarica poznata skojevka iz Selaca Marija Mica Brozović, sada udata Buneta.

Karl Seiner, tj. drug Tito, i drugarica Herta Haas govorili su isključivo njemački i pravili se kao da ne razumiju naš govor. Ta je soba, za razliku

od ostalih, stajala dnevno 10 dinara, dok je ostalim sobama cijena bila 15 dinara, a dnevna cijena pansiona 60 dinara po osobi.

Supruzima Luki i Mariji Pobor i danas su drug Tito i drugarica Herta, iako nisu znali tko su oni, ostali u trajnom sjećanju baš zbog duljine boravka u sobi zvanoj »Damfsoba« ili »Dampfzimmer«, a kad su kasnije saznali da je kod njih boravio drug Tito, često su raspravljali o tome kako je baš on imao »sreću« da stanuje u njoj. Jer, s jedne strane, u sobi broj 2 boravio je kao gost jedan već tada poznati nacista, koji je već te 1939. godine u Selcima nosio kukasti križ na desnom rukavu i svakodnevno trčao po Selcima, kako je isticao radi kondicije, pa su ga Selčani nazvali »ludi turist«. S druge strane u sobi broj 4, bio je stalno smješten Ludvig Hreljac, općinski bilježnik i poznati komunist. Dakle, s jedne strane imao je drug Tito susjeda nacista, a s druge strane komunistu.

Luka Pobor i njegova supruga Marija prisjećaju se i toga, da su drugarica Herta i drug Tito često pred večer i navečer odlazili u šetnju, a danju su se nastojali što više zadržavati u kući. Naročito su šetali uz morsk obalu i zadržavali se u neposrednoj blizini terase Hotela »Rokan«, gdje je u to vrijeme bila i jedina glazba za zabavljanje turista.

Drugarica Herta je tih dana, kada je došla utvrditi kuću u Selcima gdje je 1939. godine boravio drug Tito, pričala svojim domaćinima da bi, sjedeći na klupi nedaleko od Hotela »Rokan«, slušala muziku i da se sjeća, da je šlager te sezone bila pjesma »Sanjaj Marelo...«. Kako je Luka Pobor dobar pjevač, a i danas je, iako je najstariji živući ugostitelj Selca, a krajem 1981. godine dobio i diplomu za 90. godišnjicu hotelijerstva u Crikvenici, zapjevao je na molbu drugarice Herte taj »šlager sezone 1939«.

I na kraju završit ćemo riječima Luke Pobora, poznatog društvenog radnika Selaca, partizana iz narodnooslobodilačkog rata, komandira čete I udarne brigade XIII primorsko-goranske divizije:

»Nije se moj gost Karlo Seiner, odnosno drug Josip Broz Tito, trebao plašiti policije kada je ilegalno boravio u Selcima — odakle je trebao održavati vezu s komunistima Primorja i otići na partijski zadatak u Francusku, a zatim u Sovjetski Savez u Moskvu — jer je on u Selcima bio među svojim ljudima. I ne samo to, on se nije trebao bojati ni kontrole policije, ni bilo kog od vlasti Kraljevine Jugoslavije, jer ja nisam prijavljivao goste »Damfsobe«, odnosno »Dampfzimmer«. Ona nije bila planirana za izdavanje zbog poreza i taksa, a pasoš sam čuvao ja, a njega niti bilo koga tko bi boravio u ovoj sobi nikada nisam prijavljivao.«

Danas na glavnom trgu u Selcu, kojeg mještani zovu »Placa« jedna je od najzapaženijih kuća broj 28 — porodična kuća obitelji Luke i Marije Pobor. Na njoj je spomen-ploča s natpisom:

GENERALNI SEKRETAR
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Josip Broz Tito

ILEGALNO STANOVAO U OVOJ KUĆI KRAJEM SRPNJA
I POČETKOM KOLOVOZA 1939. U OBAVLJANJU PARTIJSKIH ZADATAKA

U spomen na te dane redovito svibanjskih dana svake godine za Dan mladosti, mladi Općine Crikvenica noseći štafetu sastaju se pred kućom,

gdje se nekad ilegalno boravio drug Tito i prenose poruke odanosti i privrženosti njegovim djelima, s obavezom da će slobodu, nezavisnost, bratstvo i jedinstvo, stečeno krvlju u ratu i miru, čuvati i izgrađivati samoupravnu i nesvrstanu SFR Jugoslaviju, zajednicu bratskih naroda i narodnosti.

IZVORI:

Zahvaljujemo se u prvom redu na svestranoj pomoći i susretljivosti Luke Pobora i njegove supruge Marije Pobor iz Selaca na čijim se i podacima bazira ovaj moj napis, zatim su izvori:

¹ *Zvonko Kalanj*: Boravak druga Tita u Crikvenici 7. kolovoza 1961, Vinodolski zbornik 1 (str. 25—29).

² *Davorin Ježić*: Boravak druga Tita u Novom Vinodolskom 15. i 16. kolovoza 1960, Vinodolski zbornik broj 1 (str. 13—24).

³ *Dr Pero Damjanović*: »Tito sabrana djela«, 1977, IV tom, str. 334.

⁴ *Luka Pobor i Marija Pobor*, Selce, podaci dati autoru za ovaj rad.

⁵ *Mahmud Konjhodžić*: Tito u Selcu 1939. »Novi list« Rijeka i »Glas Istre« Pula od 1. i 2. travnja 1978, str. 3.

⁶ *Mahmud Konjhodžić*: Josip Broz u Primorju (feljton). Originalna potjernica za drugom Titom sačuvana u općini Selce, zaslugom Ivana Lončarića Papića iz Selaca, snimak u feljtonu »Novi list« Rijeka i »Glas Istre« Pula od 24. i 25. lipnja 1978. str. 9.

⁷ Isto kao pod 4.

⁸ Isto kao pod 6, »Novi list« Rijeka i »Glas Istre« Pula od 23. lipnja 1978. str. 5.